

Slovesna podelitev Aškerčeve nagrade in Aškerčevih priznanj za obdobje 2017–2018, ki jih ADS bienalno podeljuje za posebne dosežke na področju arhivistike in popularizacije arhivske dejavnosti, je bila že tradicionalno v Veliki sejni dvorani ljubljanske Mestne hiše, in sicer v sredo, 17. 10. 2018, ob 12. uri. Na podelitvi, ki je potekala pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja, so zbrane nagovorili predsednica ADS mag. Hana Habjan, podžupan Mestne občine Ljubljana Aleš Čerin in državni sekretar na ministrstvu za kulturo Jan Škoberne, slavnostni govornik je bil dr. Branko Šuštar. Nagrado in priznanji sta podelila predsednik komisije dr. Andrej Nared in predsednica ADS. Slovesnost je povezoval dr. Gregor Jenuš, s prijetno glasbo pa popestril Trio Dolce.

Andrej Nared

Izkažimo čast arhivskemu poklicu *Nagovor ob podelitvi Aškerčevih arhivskih nagrad*

Spoštovani nagrajenec in oba prejemnika arhivskih priznanj ter vsi nominiranci: Najprej čestitke!

Spoštovani zbrani, drage kolegice in kolegi!

»Arhiv smo ljudje«, so ponosno zapisali celjski kolegi ob polstoletnem jubileju svojega arhiva.¹ In kakšni so ti ljudje v arhivih? Zelo različni, kot nam podoba arhivista in arhivistov predstavljajo njihovo delo in rezultati tega dela. »*Quis es tu? Kdu si ti? Kaj z'enu delu ali opravilo imaš? Jest sem en žlahtnik od stariga inu žlahtniga roda. ... Jest sem en žnidar, ... en šuštar, ... ribič*« se je slišalo leta 1691 v pridigi na 3. adventno nedeljo, ki jo je imel iz literature nam dobro znani kapucin p. Janez s Svetega križa na Vipavskem. Svoje poslušalce, vsakega v svojem poklicu, je spodbujal k poštenemu delu, k služenju. V njegovem duhu lahko rečemo, da je tudi arhivist »*en dober inu potreben antverh*«² in ga »*imaš ... pravičnu opravlat*«.³

Toda *arhivist*, prej večkrat označen tudi kot *arhivar*, je moderen poklic, ki v našo zavest počasi vstopa od konca 19. stoletja s pesnikom balad in romanc kot mestnim arhivarjem ljubljanskim. Čeprav se je županu Hribarju zdelo Aškerčevo pesniško delo bolj pomembno kot njegovo uradno poslovanje, je pesnik zavzeto delal tudi na arhivskem področju; še več, bil je pravzaprav »*prvi mestni kulturni referent*« in arhiv je postal izhodišče kulturnega delovanja ljubljanske mestne občine s knjižnico, muzejem in revijo *Kronika*.⁴ A delovni pogoji prvega slovenskega poklicnega arhivskega delavca so bili prav – arhivski. Aškerc je po Vilfanovih raziskavah začel svoje službovanje na Magistratu v temačni sobi poznejšega arhivskega skladišča, kjer je bil »*zrak pod vsakoj kritikoj slab in zdravju človeškemu naravnost poguben*«.⁵

¹ "Arhiv smo ljudje". V: *Hiša pisanih spominov. Jubilejni zbornik ob 50. letnici Zgodovinskega arhiva Celje*, Celje 2006, str. 219. Tako so naslovili poglavje o zaposlenih v arhivu.

² »Antverh« – Das Antwerch (nem., starinsko): opravilo, delo; poklic(no delo).

³ Janez Svetokriški (Tobija Lionelli): Dominica III. adventus, Quis es tu? ... Kdu si ti?. V: *Sacrum promptuarium Janeza Svetokriškega* (izbral in uredil M. Rupel), Koper 1991, str. 38–48.

⁴ *111 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana* (ur. Kopač, Janez; Budna Kodrič, Nataša; Šenk, Tatjana), Ljubljana 2009, str. 7; http://www.zal-lj.si/files/delightful-downloads/2015/03/ARHIV_111_let.pdf. Pridobljeno 23. 9. 2018.

⁵ Vilfan, Sergij: Anton Aškerc - mestni arhivar ljubljanski. *Kronika* 4 (1956), št. 2, str. 99–107, posebej str. 101.

Delovni prostori in materialno varstvo so bili še veliko let ena od osrednjih skrbi slovenskih arhivov, depoji pa ostajajo pri vrsti arhivov to še danes. Država pa je polna obljub, ki so osrednjemu ljubljanskemu arhivu že zidale stavbo v socializmu nekje v Šentvidu, v samostojni Sloveniji pa v drugem predmestju, a od besed ne stoji ne zidak ne beton. Naši samostojni državi manjka vidne in simbolične državotvorne zavzetosti prav na področju vse kulture, ne samo arhivov. Arhiv ob morju, ki ga je široko sprejela sveta Klara, postaja primer domiselnosti, kako v poln prostor postavimo še eno vrsto polic. Tudi Maribor ima stisko v prostorih jezuitskega kolegija – semenišča in še kje po mestu, a uvrstitve med prioritete nacionalnega kulturnega programa 2014–2017 še ni prinesla rešitve. Uspešnejši so bili v Novi Gorici po poplavi leta 1983, pa tudi v Celju in na Ptujju. Ali kot je včeraj zvečer ob odprtju razstave bližnjega Aškerčevega arhiva »*Slovinci, začenjajo se novi časi ... (1918–1920)*« omenil novi minister za kulturo Dejan Prešiček, je prav, da se tudi za arhive začenjajo novi časi glede ljudi, pogojev dela in prostorov. Samo ne ve se še, ali v tem mandatu. A roko na srce – arhivi so naredili v teh 120 letih, ko spremljamo poklicno pot arhivistov, zares velike korake. In optimistično lahko rečemo: Še jih bodo.

Arhivsko delo je tudi praznik – kakor je današnji dan. A slovesna odprtja arhivskih razstav, opazne predstavitve knjig in filmske projekcije, zborovanja in posvetovanja so le na vsake kvatre enkrat, da se po delu tudi poveselimo, si vzamemo čas za prijatelje (kot smo slišali ob arhivski stoletnici leta 1998 povabilo Janeza Kopača, tedanjega direktorja ZAL), se srečamo pri pripravi novih arhivskih podvigov, da izmerimo daljo in nebeško stran ...

Tako kot v Ljubljani z Aškercem, so tudi na Goriškem arhivski začetki pesniški – pravzaprav je taka vsa muzejsko-arhivska služba, ki jo je utemeljil Ludvik Zorzut, tudi avtor pesmi ob arhivskem zborovanju leta 1972 v Novi Gorici in obisku gostoljubnega Gorenjega Trbilja v Beneški Sloveniji,⁶ ki omenja prav delo arhivista/arhivarja, zgodovinarja.

*Povejte, kdo ste? Je slovenski vaš glas?
Doni nam kot vaš čez gore in poljane.
Rojaki smo vaši iz bele Ljubljane.
Slovenski smo mi arhivarji, čuvarji,
smo mi zgodovine pravični pismarji.
Ste vi, arhivisti, o, gostje nam mili,
pa še naše akte nam boste odkrili.
Poprej pa odkrijemo naš običaj.
Vstopite! Vzemite domači grizljaj.
Je stara navada in lepa karjanca:
za goste na mizi trbiljska gubanca.⁷*

Preden bomo po podelitvi nagrad nazdravili nagrajencem in nominirancem ter se lotili tega, kar bo gostoljubno ponujala miza, si priznajmo, da je arhivski delovni vsakdan bolj siv in enoličen. Predani arhivisti kljub temu v svojem delu najdemo veselje; razveseli nas, ko bralcu posredujemo podatek, ko citat razveseli bralca in raziskovalca, ko izbrano, odbrano in popisano gradivo, ki ga prepeljemo ..., obogati naš arhiv in našo kulturno dediščino. Še ne nedolgo tega – kakšnih 30 let – pa smo redno prenašali fascikle ali razsuto gradivo – obseg se je meril ne v tekočih metrih, temveč ocenjeval v kubaturi (m³) – s podstreh in

⁶ Gorenji Trbilj, tudi Gorenji Tarbij (Tribil di sopra/Tribil Superiore) v Beneški Sloveniji, blizu slovensko-italijanske meje.

⁷ Priložnostno pesem Ludvika Zorzuta, objavljeno v Trinkovem koledarju za leto 1973 s podpisom z L. Z. Fervidus, je arhivski publikli predstavila v spominskem zapisu o njem v prvi številki *Arhivov* tedanja ravnateljica Pokrajinskega arhiva Nova Gorica. Bezljaj - Krevel, Ljudmila: Ludvik Zorzut. V: *Arhivi* 1 (1978), str. 186–187.

iz kleti, da je potem zvezan v fascikle pričakal na opremo arhivskih škatel in kovinskih polic, najprej Vilfanovega modela s konca 50. let 20. stoletja v Mestnem arhivu ljubljanskem. Ko najnovejše računalniške generacije arhivistov strogo ocenjujejo arhivske prednamce, od katerih se v sivini pozabe izgubljajo komaj poznana imena, naj pomislijo, da so prav ti ohranili konkretno arhivsko gradivo, zavzeto zbrano z danes nepoznanimi napori. To dragoceno in pomembno arhivsko gradivo, ki ga naš čas nato domiselno analizira in digitalizira ter s tem marsikaj ponuja v uporabo prav v udobju doma brez omejitve arhivskih uradnih ur.

V naših skladiščih hranimo marsikaj, kar je prišlo v arhiv le z zagretostjo in pridnostjo maloštevilnih Aškerčevih naslednic in naslednikov, ki jih najdemo na starih slikah v naših arhivih in na seznamu osebja v arhivskih jubilejnih publikacijah. Marsikatera imena ne tako davnih sodelavcev, ki so tlakovali našo pot – kljub vsem omejitvam in pomanjkanju prostorov in denarja – v svetlo sedanost, kdaj le mimogrede srečamo: v dosjehih fondov ali ustvarjalcev, v starih popisih. V vsakem arhivu smo imeli nekaj znamenitih mož in žena, ki so dopolnjevali mozaične kamenčke na vedno lepši slovenski arhivski podobi, a jih zgodovina arhivske vede le redko omeni. Njihovo delo je skoraj neopazno vgrajeno tudi v sedanje uspehe arhivske stroke od Prekmurja do Goriškega in Istre. Tako se lahko hvaležno spomnimo npr. na legendarna Petra in Pavla (seveda sta to bila Peter Strnad in Pavel Miklič) v arhivski čitalnici Gruberjeve palače, na razgledanega in delovnega prof. Petra Ribnikarja⁸ prav tam ali pa na mariborska prof. Antošo Leskovca in Viktorja Vrbnjaka, na gospe v fotolaboratoriju sosednjega ZAL-a in še na koga. Izrecimo besedo zahvale gospem Traute Sežun in Ani Kambič, Tatjani Pavli v Žontarjevem arhivu ter vsem preostalim pred mojim pamtivekom v ZAL-u kot Tatjani Pirkmajer, Evi Scagnetti ali npr. Ivanu Brclarju za uporabne popise gradbenih načrtov,⁹ pa tudi arhivistom in številnim arhivskim uslužbencem v vseh drugih arhivih.¹⁰ Na njihovih ramah vidimo dlje in bolje.

Na tiste, ki so poleg prevzemanja in urejevalnega dela ter popisovanja znali in zmogli na arhivsko gradivo pogledati tudi kot zgodovinarji in krajevni zgodovinarji, strokovnjaki za domoznanstvo, slavisti, pravniki – raziskovalci, se spomnimo še ob objavah v reviji *Arhivi*, ki se je veselimo več kot štiri desetletja in v drugih zbornikih ter strokovnih in znanstvenih revijah. In kdo so ti? Le odprite kdaj v *Arhivih* strani, kjer je predstavljena bibliografija arhivskih delavcev (ali pa jo poglejte digitalizirano), pa stopi pred vas vsa pestrost od krajevine zgodovine in promocije naše dejavnosti do znanstvenega tiska in se vam pokažejo tudi ljudje, ki so to pisali in še pišemo, raziskujemo ... Kako težko so zagreti arhivisti v letih, ko se je še dalo, sproti prebirali ne prav številne arhivske tiske, pričakovali prve številke revije *Arhivi*, priča tudi arhivski občasnik Škart.¹¹ Edina številka je izšla jeseni leta 1986 vsebinsko čisto resno in razmnožena kot *samizdat* prav v spodbudo rednejšemu izhajanju *Arhivov*.

Objavljene prispevke naših predhodnikov, s katerimi seznanjajo rubrika v društveni reviji *Arhivi*, bibliografije revije *Arhivi*, v dobi digitalizacije pa so članki dostopni tudi na portalu Sistory in dLIB ter na spletni strani Arhivskega društva Slovenije (ADS) (lahko) uporabljamo pri svojem arhivskem in raziskovalnem delu. Vse naštetu je tako povezano, da je zaradi raziskovalnega dela lahko arhivist boljši tudi na svojem ožjem strokovnem področju. Tega so se za-

⁸ Prof. Peter Ribnikar, prvi prejemnik Aškerčevega priznanja, je umrl 7. 10. 2018, le nekaj dni pred letošnjo podelitvijo arhivskih nagrad.

⁹ Kolektiv Mestnega arhiva ljubljanskega 1952, 1959. V: *111 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana*, 2009, str. 12–13; http://www.zal-lj.si/files/delightful-downloads/2015/03/ARHIV_111_let.pdf. Pridobljeno 23. 9. 2018.

¹⁰ Arhivska ekskurzija na Notranjsko v začetku 60. let, fotografija. V: *Arhivi* 28 (2005), št. 1, str. 88.

¹¹ Škart, arhivski občasnik, Ljubljana 1986.

vedali tudi arhivski strokovnjaki starejše generacije, od katerih smo dobivali kdaj nepričakovane spodbude in lepe zglede, npr. od dveh direktoric osrednjega državnega arhiva gospe Marije Oblak Čarni in posebej dr. Eme Umek ter iz naslednje generacije ljubljanskega arhivista z Gorenjske dr. Vladimirja Žumra, ki je zaznamoval tako ZAL kot ARS.

Včasih smo bili vsi »*bolj skupaj*«. Maloštevilni arhivisti, s svojim društvom od l. 1954 naprej, ki se je rojevalo v arhivski sekciji Zgodovinskega društva za Slovenijo, so bili zaradi študija in dela povezani z zgodovinarji. Še leta 1976 je bilo arhivskih strokovnih delavcev le dobrih 70, a zavzetih in po delu opaznih tudi v okviru tedanje skupne države; v 80. letih 20. stoletja jih je bilo okrog 100, toliko pa je bilo tudi članov našega društva. »*Arhivsko društvo je namreč posebna oblika arhivskega dela in povezovanja v stroki*«, med slovenskimi arhivi, pa tudi širše. Pri društvenem delu se lahko uveljavijo tudi tisti, ki ne vodijo arhivov. Predsedniško mesto ADS se zelo demokratično seli iz arhiva v arhiv. Čeprav je še leta 1970 veljalo, da »*na lastno znanstveno glasilo arhivov v Sloveniji ni misliti*«,¹² je ADS leta 1978 začel izdajati svojo revijo *Arhivi*, ki je že leto zatem postala tudi glasilo arhivov Slovenije. Leto zatem so začeli izhajati tudi mariborski *Sodobni arhivi*. Razvoj arhivske periodike je nadvse osupljiv. Društvo z revijo *Arhivi*, ki je že v prvem desetletju pokazala bogate rezultate¹³ in se razvija še naprej, na poseben način povezuje arhivistiko kot raznovrstno znanstveno stroko, saj skrbi za izobraževanja in posvetovanja, z objavami povezuje arhivistiko z zgodovino in raziskovanjem preteklosti nasploh, tudi z objavami virov (ki jim posveča svojo posebno edicijo *Viri*).

Naj lepi zglede spodbud za strokovni napredek in arhivsko povezovanje nadgradijo tudi sodobni trenutek moderne arhivistike, ki išče nove poti med izzivi dokumentalistike, informatike in digitalizacije. Hkrati pa naj ostane zvesta klasični arhivistiki na pergamentu in papirju v sožitju z vsemi (*pomožnimi*) znanostmi, ki (so)oblikujejo arhivistiko. Ob vsem tem je v minulih desetletjih naša stroka postala arhivska znanost, saj so se v študijskem letu 1978/79 začela predavanja iz arhivistike na Univerzi v Ljubljani,¹⁴ danes pa ima katedro za arhivistiko in dokumentologijo mednarodna univerza Alma Mater Europaea ECM v Mariboru.¹⁵

Podoba arhivista opredeljuje zelo raznoliko poklicno delo od prevzemanja arhivskega gradiva, stikov z ustvarjalci in uporabniki, popisovanje ter raziskovalno delo na področju arhivskih strokovnih tem ter vrste ved, katerih rezultati temeljijo na podatkih in analizi arhivskega gradiva. Že za Aškerca lahko rečemo, da je delal prav vse to. Zbrani arhivski fondi vse od uprave, sodstva do gospodarstva, politike, kulture in privatnega gradiva kažejo, da so vsebinsko raznovrstni, prav z vseh področij človekove dejavnosti. Če je že gradivo tako multidisciplinarno in povezuje vrsto strok, kakšni so šele arhivisti. *Arhivist bi moral biti kar vsestranski, pravi enciklopedist*. Res ima vsaj nekaj te širine marsikateri arhivist, podobno kot bibliotekar z bogastvom knjig različnih vsebin, a dejansko moči arhivista niso brezmejne. Ob poklicni širini so se med arhivisti z uveljavljanjem delitve dela po vrstah fondov razvile tudi specialnosti, pri čemer so eni doma bolj v stikih z ustvarjalci gradiva ali z uporabniki, drugi so postali strokovnjaki za posamezne zvrsti gradiva ali za gradivo posameznih ustvarjalcev. Ob tem pa

¹² Žontar, Jože in Vilfan, Sergij, *Arhivi v Sloveniji*, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije 1970, str. 29.

¹³ Šuštar, B., *Arhivi*, glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije. Ljubljana, 1/1978 do X/1987, *Zgodovinski časopis*, 43, 1989, št. 1, str. 152–153.

¹⁴ Žumer, Vladimir: Prof. dr. Jože Žontar, arhivist in zgodovinar – osemdesetletnik. V: *Zgodovinski časopis*, 66, 2012, št. 3 in 4, str. 437–438.

¹⁵ Klasinc, Peter Pavel: Študij arhivistike kot znanstvene vede. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, 10 (2011), str. 73–81; Arhivistika in dokumentologija; <https://www.almamater.si/arhivistika-in-dokumentologija-c10>. Pridobljeno 23. 9. 2018.

so arhivisti tudi nadgradili ali dopolnili svoje študijsko znanje, ali ga ponekod zastavili čisto na novo. Na temelju izobrazbe zgodovinarja (pa tudi pravnika, slavista, umetnostnega zgodovinarja, teologa ali pa kar srednješolskega maturo-ranta) so zaposleni v arhivih postali specialisti za nekaj od številnih arhivskih opravil: Med njimi so poznavalci uprave, pisarniškega poslovanja, pisav in jezikov (od izumrlih do računalniških) ter vsebin arhivskih fondov. Ob raziskovalnem delu, ki je v bistvu dopolnitev arhivskega urejevalnega dela, pa se je vrsta arhivistov razvila tudi v strokovnjake za različna področja zgodovinske znanosti in drugih ved o preteklosti.¹⁶

Vsekakor arhivist ni samo nekakšen tehnični pripravljavec gradiva raziskovalcu, ki kdaj njegovo delo komaj opazi, včasih pa celo prezre, kar je doživljal že Aškerc. Na osnovi kartotečnega inventarja mestnega arhiva, ki ga je sestavljal sam kot »mestni arhivar z velikim trudom več let, je spisal učeni in strašno izobraženi profesor Komotar svoj katalog mestnega arhiva«. In to brez navedbe Aškerc-a in njegovega dela objavil v letopisu ljubljanske realke. Če smo natančni, je Aškerc omenil posredno ob zapisu v uvodu, da je l. 1898 mestni svet Ljubljane pod vodstvom župana Hribarja namestil arhivarja, ki pa arhiva ni preuredil vsebinsko, po tedaj »splošno veljavnih znanstvenih načelih«, kar je Komotar odkrito obžaloval.¹⁷ Aškerčevo arhivsko zvestobo prvotni ureditvi mestne registrature lahko le pozdravimo. Kot nas je leta 2006 spomnila Tatjana Šenk, Aškerčeva naslednica pri sodobnem gradivu mestne uprave, se je nad komodnim profesorjem Komatarjem, sicer prizadevnem pri objavah arhivskih virov, tedanji mestni arhivar seveda jezil: »In če hoče kvišku plezati, naj si naredi lestvo sam; jaz mu ne maram držati svojih pleč, da bi se po njih popenjal!«¹⁸ Zgodba nas opozarja, da arhivistika ni (le) to, kar bi želeli različni raziskovalci, govori pa tudi o družbeno odgovornem delu. Večkrat arhivist prizadevno dela prav to: Pridrži lestev, da imajo uporabniki gradiva lepši razgled in najdejo iskano in še več. Primerno pa je, da uporabniki gradiva naklonjeno omenijo ustanovo in njene arhivistke/arhiviste in kdaj koga ob zahvali še posebej izpostavijo. Takrat je naš arhivski in raziskovalni svet takoj lepši.

V arhivih se res najde mnogo zapisanega, tam pa lahko srečujemo zanimive ljudi. Tudi danes. Poleg naklonjenih srečanj nas tako lahko bogatijo tudi trajnejše vezi, ki povezujejo tudi zunaj arhivov. In delovne aktivnosti arhivistov zunaj arhiva so tudi zanimiva tema že od Aškerčevih in Fabjančičevih časov:¹⁹ Med njimi najdemo pevce, plesalce, planince, nekaterim je blizu umetnost, drugim popotništvo, tretjim pedagoško ali politično delo na lokalni ali državni ravni in še kaj.²⁰ O kakšnem šele kasneje izvemo, da je pisal pesmi in slikal, kot je odkrila pomladi letos predstavljena ilustrirana pesniška zbirka Ob oljki Alberta Pucerja, piranskega arhivista,²¹ ki je deloval predvsem vsestransko domoznansko. Če se prav spominjam, je bil tudi edini, ki se je z likovnim predlogom odzval na razpis

¹⁶ Šuštar, B.: Arhiv so ljudje ali o identiteti arhivistov. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, Maribor, 7 (2008), str. 20.

¹⁷ Komatar, F.: Das städtische Archiv in Laibach. V: *Jahresbericht der k. k. Ober-Realschule in Laibach 1903/1904*. Laibach 1904, str. 1–43. Arhiv seveda ni bil urejen tematsko po »znanstvenih principih«, kot bi to želel znanstvenik prof. Komatar, ki je obžaloval, da je tudi tedanji arhivar obdržal dotedanjo ureditev in se ni mogel odločiti za vsebinsko preureditev, kar je bil (v očeh zgodovinarja raziskovalca) edino pravilen način postavitve takih arhivov. N. d., str.1–2.

¹⁸ Šenk, Tatjana: Anton Aškerc, mestni arhivar in knjižničar. V: *Arhivi*, 29 (2006) št. 2, str. 225–234, 228.

¹⁹ Mestni arhivar Aškerc je bil duhovnik, pesnik, pa tudi popotnik; Vladislav Fabjančič, ki je sestavil imenitno *Knjigo ljubljanskih hiš in njih stanovalcev*, je imel za seboj tudi impresivno politično kariero, dr. Vlado Valenčič pa gospodarsko kariero v združništvu in bančništvu.

²⁰ Nekaj primerov omenja prispevek o Identiteti arhivistov 2008, naveden v opombi 16.

²¹ Alberto Pucer (1955–2015) je v koprskih *Annales* (1997) in nato v *Arhivih* opozoril tudi na zgodnji nastanek piranskega arhiva kot ustanove leta 1887 in na njegovo takrat že 120-letnico (Pucer, Alberto: Stodvajset let piranskega arhiva. V: *Arhivi* 21 (1998), str. 99–100.)

za društveni znak ADS. Skratka – arhivisti so zelo raznovrstni, vsi skupaj prav vsestranski. Sicer je res, da tako vsestranski ni vsak zaposleni v arhivu, a vsaj nekaj takih lastnosti si je v delovni dobi pridobil/a vsak/a arhivist/ka. Tako delo posameznega arhivista kdaj »kaže izjemno širino zanimanj, pri vseh pa neposredno zasidranost na virih«,²² kar je običajno značilno za objave ljudi, ki so jim arhivi tudi poklicno blizu. »Kdor se odloči za delo v arhivu, ga to prevzame na poseben način. Vzrok za to so dokumenti, ki v arhivu začno novo življenje, pripovedujejo toliko resničnih zgodb, in ko jih beremo podoživljamo preteklost v vsej njeni izvirnosti. Kot film se nizajo dogodki, in ko jih miselno povezujemo, povzročajo v nas napetost, ki se umiri šele, ko smo jim skušali priti do dna« (dr. Jože Žontar).²³ Hkrati ni predanost poklicu le stvar preteklosti, kot lahko razberemo iz pričevanja enega od nove generacije arhivistov. »Vedno sem si želel delati nekaj dinamičnega, nekaj, kjer bi lahko drugim pomagal« je pred dobrim desetletjem zapisal tedaj mlajši arhivist, občutljiv za nevarnost izgube in propadanja arhivskega gradiva, večkrat pa vesel prav zaradi veselja uporabnikov, ko tudi z njegovo pomočjo najdejo dokument ali dolgo časa iskan podatek. In v naših arhivih je cela vrsta takih arhivistov, ki zavzeto z delom, zgledom in tudi spodbudo prepričujejo ustvarjalce: »Bodimo ohranjevalci in dobri skrbniki kulturne dediščine našim potomcem.«²⁴

Arhivski poklic se ob začetnemu navezovanju na zgodovino in pravo, posebej upravno zgodovino na eni strani, povezuje z vrsto znanstvenih strok, ki predstavljajo nedavno življenje (tudi) na osnovi arhivskega gradiva od etnologije do arhitekture. Nič manj pomembno ni zavedanje praktične uporabe, ki pravzaprav pomeni javno skrb za malega človeka v dokazovanju interesa na področju izobraževanja, poklicne dejavnosti ali stavbne zgodovine in skrbi za pravno varnost nasploh. Arhivist je sicer manj »križanec med knjižničarjem in zgodovinarjem« (kot je okoli leta 1985 malo preveč preprosto skušal razložiti naš ameriški kolega Mark Greene), pač pa je arhivsko delo res na križišču upravne in kulture dejavnosti, a nič manj na križpotjih sodobnosti in zgodovine vsega – od gospodarstva do zdravstva in zagotavljanja pravne varnosti posameznika in človekovih pravic. Še kaj drugega sta nedavno navedli letošnji nominiranci dr. Mateja Jeraj in dr. Jelka Melik na 25. posvetovanju društva informatikov, dokumentalistov, arhivistov in mikrofilmarijev DOKSIS 2016 ob razmišljanju o arhivskem poklicu v nastajanju²⁵ in razmislek pozneje nadaljevali še ob razlikovanju med poklicem in profesijo.²⁶ Po več kot stoletju poklicne arhivske dejavnosti pri nas bi sicer lažje rekli, da se poklic preoblikuje in dopolnjuje svoj družbeni status ob študiju arhivistike in samozavedanju pomena poklicne dejavnosti. Smer je prava! V svojem vsebinsko bogatem prispevku sta opozorili tudi na zanimivo misel H. Thomasa Hickersona o poklicni vlogi arhivista kot zaupanja vrednega garanta za uresničevanje družbenega interesa. Kot 55. predsednik društva ameriških arhivistov (SAA Society of American Archivists) je leta 2001 v zaključku svojega predsedniškega nagovora povedal: »Arhivisti so videni kot zaupanja vredni zastopniki družbe, ki delujejo v dobro vsakogar, s tem da zagotavljajo hrambo dokumentov, ki so nujni za zaščito zakonitih pravic državljanov, in zgodovinskih dokumentov, ki govorijo o človeških dosežkih v preteklosti, o kulturnem razvoju in načinu vsakdanjega življenja.«²⁷

²² Žontar, Jože: Dr. Emi Umek ob življenjskem jubileju. V: *Arhivi* 22 (1999), str. 2.

²³ Žontar, Jože: n. d., str. 1.

²⁴ Krampač, Tone: V Cerkvi sem arhivist. V: *Družina*, 31. 7. 2005.

»Veselje vsakega arhivista je spoznanje, da je urejeno gradivo nekomu v veliko pomoč, da je njegovo delo ohranilo arhivsko gradivo poznejšim rodovom.«

²⁵ Jeraj, Mateja; Melik, Jelka: Arhivist – poklic v nastajanju. V: *Doksis 2016 by Media.doc*: zbornik. Posvetovanje Sodobno upravljanje e-dokumentov 25 ; Ljubljana, 2016, str. 142–146; posebej 144.

²⁶ Jeraj, Mateja; Melik, Jelka: Arhivist: poklic ali profesija. V: *Atlanti*, 27 (2017), št. 2, str. 125–131.

²⁷ Jeraj, Mateja; Melik, Jelka: Arhivist – poklic v nastajanju, str. 145; H. Thomas Hickerson:

Arhivsko delo je vedno bolj sodobno in z razvojem računalniške tehnologije od konca 80. let 20. stoletja se širi tudi na področje informatike. Arhivistika je čisto moderna: Nove poklicne usmeritve arhivistov prinašajo nove izzive na področju digitalizacije in e-hrambe. Leta 1968 se je arhivist, več urejanja grafičnih fondov, oprijel filmskega arhivskega dela in s tem povsem novega arhivskega področja, na katerem je današnji nagrajenec Ivan Nemančič oral ledino, Slovenski filmski arhiv pa ob tem praznuje jubilej. Podobno se je le dvajset let zatem začela računalniška era v naših arhivih. Danes deluje v Arhivu RS sektor za elektronski arhiv in računalniško podporo z nalogami na področju e-arhiviranja, v vsakem regionalnem arhivu pa je vedno več strokovnjakov za elektronsko arhiviranje, kakšnega najdemo tudi med letošnjimi nominiranci. Čeprav že desetletja pomeni sodelovanje arhivistov pri vprašanjih sodobnega pisarniškega poslovanja tudi uspešno skrb za nastajajoče arhivsko gradivo, pa takšno spremljanje najnovejšega elektronskega poslovanja z e-hrambo komaj obvladljivo širi arhivske naloge. Časi se res spreminjajo – in mi z njimi.

Poklic arhivista se tako spreminja in specializira ter dopolnjuje z novimi znanji in tehnologijami ter novimi strokovnjaki. Ti vsebinsko širijo arhivske teme s področij, ki so jih večji zgodovinarji, pravniki in strokovnjaki za upravo tudi na specialiste s področja računalništva in informatike. Ob tem pa stalno spremljamo tudi odpiranje arhivov v javnost: Ob tradicionalno bogati arhivski razstavnici dejavnosti do posredovanja informacij šolam in mladini,²⁸ tudi tistim, ki so se seznanili z otroško slikanico o miški Mici v arhivu²⁹ ali drugim, ki imajo raje od knjižnega zapisa kar filmsko pripoved o arhivistiki kot vedi in o poklicu in delu arhivista.³⁰ Primeri raznovrstne dejavnosti enega od slovenskih arhivov so vzeti kot konkretizacija pestrega arhivskega dela na splošno. Arhivistke in arhivisti mlajših generacij in srednjih let iščete raznovrstne smeri svojih poklicnih poti tudi naprej ...

Tudi izzivalno vprašanje, ali imajo arhivi v digitalni eri sploh prihodnost, kar se sliši pri nas in v širokem svetu, kot npr. v lanski številki *Journal of Contemporary Archival Studies* (Do Archives Have a Future in the Digital Age?), se v zaključku konča s pritrdilnim odgovorom in utemeljevanjem. Informativna družba in njene tehnološke osnove redno kličejo po digitalni revoluciji ter s tem delo arhivistov tako olajšajo kot otežujejo.³¹ Arhivistiki in slovenskim arhivistom še zlepa ne bo zmanjkalo vznemirljivega poglobljanja v tradicionalna vprašanja, saj so jim – kot kažejo tudi dela obeh prejemnikov priznanja – še vedno domače tako paleografija kot druge vede, ki jih imamo za pomožne zgodovinske znanosti. Prav tako je v našem vedno bolj elektronskem svetu dovolj odprtih modernih izzivov. Ob sodelovanju in povezovanju različnega znanja vseh slovenskih

Ten Challenges for the Archival Profession, *The American Archivist*, 64 (2001), Spring / Summer, str. 6–16, posebej str. 16. <http://americanarchivist.org/doi/10.17723/aarc.64.1.Org6525nu1437v31>. Pridobljeno 23. 9. 2018.

²⁸ Učne ure v arhivu, ZAL, <http://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>. Pridobljeno 16. 9. 2018.

²⁹ Budna Kodrič, Nataša; Pešak Mikec, Barbara: *Miška Mica v arhivu*, 2010; *Miška Mica najde Leopoldovo pismo Rozaliji*, 2014; *Miška Mica in njeni egipčanski predniki z gradu Fužine*, 2017.

³⁰ Filmoteka ZAL obsega doslej tri filme, ki jih je pripravila s sodelavci arhivska svetovalka mag. Marjana Kos: *Arhivistika ni dolgočasna veda*, 2010; *Iz prvih let avtomobilizma na Kranjskem; Od jajca do jabolka ali Od začetka do konca*, 2017; <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/>. Pridobljeno 16. 9. 2018.

³¹ Szekely, Ivan: Do Archives Have a Future in the Digital Age? V: *Journal of Contemporary Archival Studies*: (2017), 4, Article 1, <http://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol4/iss2/1>. Pridobljeno 16. 9. 2018.

* Branko Šuštar, dr. zgod. znanosti, muzejski svetnik (in arhivski svetovalec) v Slovenskem šolskem muzeju, član ADS.

arhivistov se tako arhivistiki kot našim arhivom lahko obeta zanimiv jutrišnji dan. Naj v njem najde vsak/a arhivist/ka tudi nekaj veselja do pomembnega arhivskega dela!

Branko Šuštar